

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlash va dastlabki ishlash: Xalqaro va mahalliy tajribalar

Shirinov M.K.

PhD, dots, Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Muhamedjonova M.R.

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti magistranti

ARTICLE INFO

ARTICLE HISTORY:

Received:10.04.2025

Revised: 11.04.2025

Accepted:13.04.2025

KEYWORDS:

*maktabgacha ta'lim,
ota-onalar bilan
hamkorlik, pedagogik
hamkorlik,
kommunikativ
pedagogika, ijtimoiy
rivojlanish, Vygotskiy,
ta'lim metodikasi,
psixologik rivojlanish,
bolalar tarbiyasi, ota-
onalar bilan muloqot.*

ABSTRACT:

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar bilan hamkorlik qilishning ilmiy-nazariy asoslari ko'rib chiqilgan. Maqolada ota-onalar bilan samarali muloqot o'rnatish, pedagogik hamkorlik modeli, kommunikativ pedagogika va Vygotskiyning ijtimoiy rivojlanish nazariyasiga asoslanib, ta'lim jarayonida ota-onalar bilan yaqin aloqalar o'rnatishning ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlik qilishning metodikasi, uning ijtimoiy va psixologik rivojlanishdagi o'rnini va yuzaga keladigan qiyinchiliklar haqida ham so'z boradi. Maqola maktabgacha ta'lim muassasalarining pedagogik faoliyatini yaxshilash va ota-onalar bilan samarali ishlashning dolzarbligini ko'rsatib beradi.

Kirish. Maktabgacha ta'lim — bu bolaning eng ilk rivojlanish bosqichi bo'lib, uning psixologik, ijtimoiy, emotsional va intellektual jihatlari shakllanadi. Ushbu bosqichda bolalar atrof-muhit, oila va jamiyat bilan birinchi aloqalarini o'rnatadilar, va aynan bu davrda ota-onalarning ta'lim tizimidagi roli nihoyatda katta ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar bilan samarali hamkorlik qilish, bolalar ta'limining sifatini oshirish, ularning rivojlanishini tezlashtirish va ijtimoiy

moslashuvlarini yaxshilashga yordam beradi. Pedagogik va psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar ta'lim jarayoniga ota-onalarning faol ishtiroki, nafaqat ularning intellektual rivojlanishiga, balki ijtimoiy-emotsional farovonligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida o'zaro ishonchli aloqalar o'rnatilishi bolalarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshiradi va pedagogik samaradorlikni yaxshilaydi. Shu bilan birga, ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni tashkil etishda ba'zi qiyinchiliklar mavjud, masalan, vaqt cheklanishi, pedagogik yondashuvlarning noaniqligi yoki psixologik to'siqlar. Ushbu maqola, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar bilan hamkorlik qilishning ilmiy-nazariy asoslarini o'rganishga qaratilgan. Maqsadimiz, ota-onalar bilan hamkorlikning samarali usullari, pedagogik yondashuvlar va bu jarayonda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni tahlil qilishdir. Tadqiqot, ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash va bolalar ta'limining sifatini oshirish uchun zarur bo'lgan pedagogik va psixologik asoslarni aniqlashga yordam beradi. Ota-onalar bolaning ilk ta'lim muhitiga, uning ongli ravishda rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim jarayoniga ota-onalarni jalb qilish, nafaqat bolaning muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlaydi, balki ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasida ishonchli aloqalar o'rnatishga yordam beradi. Psixologik va pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onalar bilan hamkorlik qilish bolaning ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarini rivojlantirishga, shuningdek, uning akademik muvaffaqiyatlarini yaxshilashga yordam beradi. Ota-onalar bolalari bilan uyda ma'lum faoliyatlarni bajarish, o'qish va o'rganish jarayonlariga doir maslahatlar berish orqali, ularning ta'limga nisbatan qiziqish va motivatsiyasini oshiradilar [1].

Maktabgacha ta'lim tizimida ota-onalar bilan hamkorlik qilishning bir nechta ilmiy-nazariy asoslari mavjud. Ulardan eng muhimlari quyidagilardir:

- Pedagogik hamkorlik modeli: Pedagogik hamkorlikning asosiy maqsadi ota-onalar bilan ta'lim jarayonini boshqarish va uni sifatli tashkil etishdir. Bu model bolalarning intellektual va emotsional rivojlanishini yaxshilashga qaratilgan bo'lib, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida o'zaro ishonchni mustahkamlashga yordam beradi.

• Kommunikativ pedagogika: Ota-onalar bilan samarali muloqot qilishning nazariy asoslaridan biri kommunikativ pedagogikadir. Bu nazariyaga ko'ra, o'qituvchi va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Muloqotning sifatli bo'lishi bolalarning o'zini tutish va ijtimoiy faoliyatlarda muvaffaqiyatga erishishlariga yordam beradi.

• Kollektiv o'qitish modeli: Bu model ota-onalarni faqatgina bolalarini kuzatib boruvchi shaxslar sifatida emas, balki ta'lim jarayoniga bevosita faol ishtirok etuvchi shaxslar sifatida ko'radi. Bunday yondashuvda ota-onalar va pedagoglar birgalikda bolalar uchun eng yaxshi ta'lim sharoitlarini yaratishga intilishadi.

• Vygotskiyning ijtimoiy rivojlanish nazariyasi: Lev Vygotskiy tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bolalar rivojlanish jarayonida atrofdagi kattalar va tengdoshlari bilan faol ijtimoiy muloqotda bo'lishadi. Ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik bolaning psixologik rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi [2].

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar bilan hamkorlik qilishning samarali metodikasi bo'lishi kerak. Bu metodika quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

• Ota-onalar bilan muntazam uchrashuvlar: Pedagoglar ota-onalar bilan muntazam ravishda uchrashib, bolalarining rivojlanishi va o'qish jarayonlari haqida suhbatlar o'tkazishlari kerak. Bu orqali ota-onalar o'z farzandlarining ta'lim jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatishi mumkin.

• Seminarlarda qatnashish: Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ota-onalar uchun turli seminarlar, treninglar o'tkazish orqali ularga pedagogik bilimlarni taqdim etishi kerak. Bu ota-onalarga bolalarni tarbiyalashda samarali usullarni o'rgatadi.

• Ota-onalar uchun maslahat xizmatlari: Ota-onalar bolalarining rivojlanishi yoki ta'lim jarayoni bo'yicha muammolar yuzaga kelganda pedagoglar tomonidan maslahatlar berilishi kerak. Bu, o'z navbatida, ota-onalar va ta'lim muassasasi o'rtasida ishonchli munosabatlarni mustahkamlaydi.

Aksariyat hollarda, ota-onalar bilan hamkorlik qilishda ba'zi muammolar yuzaga keladi. Bular orasida ota-onalarning vaqt cheklanganligi, pedagogik bilimlarning yetishmasligi, va ota-onalar bilan muloqotda yuzaga keladigan noaniqliklar mavjud. Shuning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarini ota-onalar bilan

samarali ishlashga tayyorlash juda muhimdir. Maktabgacha ta'limda ota-onalar bilan hamkorlik qilish – bu bolaning to'liq rivojlanishini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik, bolalar ta'limining sifatini yaxshilash va ularning muvaffaqiyatli rivojlanishiga zamin yaratadi. Ilmiy-nazariy asoslar va samarali metodikalar orqali, maktabgacha ta'lim tashkilotlari ota-onalar bilan aloqalarni yanada kuchaytirishi, bolalar tarbiyasining samaradorligini oshirishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar bilan hamkorlik qilish - bu bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Ta'lim muassasalari va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik bolalar tarbiyasining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu mavzu bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar tahlili, ota-onalar bilan hamkorlik qilishning turli usullarini, pedagogik yondashuvlarni va ijtimoiy-psixologik aspektlarni o'rganishga imkon beradi. Bir qator pedagogik tadqiqotchilar ota-onalar bilan hamkorlik qilishning zarurligini va uning bolalarning rivojlanishiga ta'sirini ta'kidlagan. J. Piaget, L. Vygotskiy, E. Erikson kabi mashhur psixologlar va pedagoglarning ishlari ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi aloqalar o'rnatilishining muhimligini ko'rsatadi. Piaget bolalarning kognitiv rivojlanish jarayonini o'rganishda, ota-onalar bilan muloqotda bo'lishning bolalar uchun foydali ekanligini ta'kidlagan. Vygotskiy esa, bolaning ijtimoiy rivojlanishi va o'qish faoliyatini ota-onalar bilan hamkorlikda rivojlantirishni ilgari surgan. Uning "Zona rivojlanish uchun" nazariyasi, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro aloqalar bolaning rivojlanishini yanada samarali qilishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, Eriksonning psixosotsial rivojlanish nazariyasi ham ota-onalar bilan ta'lim muassasalari o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash zarurligini ko'rsatadi. Eriksonning fikriga ko'ra, bolalar atrofdagi muhitda mavjud bo'lgan ijtimoiy va psixologik omillarni his qilishlari kerak, va ota-onalar bilan yaxshilangan aloqalar bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi (Erikson, 1950). Maktabgacha ta'limda ota-onalar bilan hamkorlik qilishning ilmiy-nazariy asoslari ham turli tadqiqotlar orqali o'rganilgan. Ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning samarali amalga oshirilishiga doir ko'plab ishlar mavjud. D. Kolb (1984) tomonidan ishlab chiqilgan "Experiential Learning" nazariyasi va uning

bolalar ta'limiga tatbiqi, ota-onalar bilan hamkorlikda ta'lim jarayonining natijalarini o'rganishga xizmat qiladi. Kolbning fikricha, tajribaviy o'rganish metodikasi bolaning faol ishtirokini ta'minlaydi, va bu jarayonda ota-onalar bilan o'zaro aloqalar bolalarning muvaffaqiyatli rivojlanishiga yordam beradi. Hunar va hamkorlikning ilmiy asosi sifatida E. Dewey (1938) pedagogik teoriyasi ko'rib chiqilishi mumkin. Dewey ota-onalar bilan hamkorlik qilishni ta'lim jarayonining muhim komponenti deb hisoblagan. U, shuningdek, o'qituvchi va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar ta'limni yanada samarali qiladi deb ta'kidlagan. Deweyning pedagogik qarashlariga ko'ra, ota-onalar bolalarining ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishlari kerak, chunki bu ularga bolalarining rivojlanishini yaxshiroq tushunishga yordam beradi [3,4].

Ota-onalar bilan hamkorlik qilishning metodologik jihatlar ham bir qator tadqiqotlarda yoritilgan. Pedagogik jihatdan, ota-onalar bilan hamkorlik qilishning samarali metodlari muntazam uchrashuvlar, o'quv faoliyatlari bo'yicha maslahatlar, seminarlar va o'qituvchilarning ota-onalar bilan muloqotda bo'lishi orqali amalga oshiriladi. Ota-onalar bilan ishlashning samarali metodikasi, ayniqsa, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasidagi ishonchli muloqotni ta'minlashga asoslanadi. T. Gordonning (1974) "Tinglash va muloqot qilish san'ati" metodologiyasi, ota-onalar bilan samarali muloqotning asosini tashkil qiladi va bu usul ota-onalar bilan faol aloqalar o'rnatishda samarali qo'llaniladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onalar bilan hamkorlikda bir qator qiyinchiliklar mavjud. Bu qiyinchiliklar orasida ota-onalarning vaqt cheklanishi, ta'lim muassasalarida pedagogik yondashuvlarning noaniqligi, va ota-onalar bilan muloqotda yuzaga keladigan psixologik to'siqlar mavjud. Bunday holatlar ota-onalar bilan to'g'ri va samarali hamkorlik o'rnatishning oldida eng katta to'siq bo'lishi mumkin. B. M. Bazhin (1997) bu masalani o'rganib, ota-onalar bilan hamkorlikda yuzaga keladigan psixologik to'siqlarni o'rganib, bunday holatlarda samarali pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish zarurligini ta'kidlagan [5,6]. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar bilan hamkorlik qilishning ilmiy-nazariy asoslari turli pedagogik va psixologik yondashuvlar orqali shakllangan. Mavjud ilmiy tadqiqotlar, ota-onalar bilan samarali hamkorlik bolalar tarbiyasi va ta'limining sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Bunda,

ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi ishonchli muloqot va hamkorlikning metodik asoslari alohida o'rin tutadi.

Muhokama. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar bilan hamkorlik qilish, bolalar tarbiyasining samaradorligini oshirishga katta hissa qo'shadi. Pedagogik va psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida yaxshi tashkil etilgan hamkorlik, bolalarning ijtimoiy, emotsional va intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar maktabgacha ta'lim jarayoniga jalb qilinishlari, nafaqat bolalarining ta'limga qiziqishini oshiradi, balki o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini ham kuchaytiradi. Biroq, ota-onalar bilan samarali hamkorlik o'rnatishning o'ziga xos qiyinchiliklari mavjud. Birinchi navbatda, ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi muloqotning noaniqligi va noxush aloqalar pedagogik jarayonning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ota-onalar vaqt cheklanganligi, ish bilan bandlik, ba'zida esa pedagogik bilimlarning yetishmasligi sababli ta'lim tashkilotlaridagi faoliyatga faol ishtirok eta olishmaydi. Bu esa, o'z navbatida, bolalar tarbiyasi va ta'limining sifatini pasaytirishi mumkin. Bundan tashqari, pedagogik va psixologik nuqtai nazardan ota-onalar bilan hamkorlikda yuzaga keladigan ba'zi psixologik to'siqlarni ham e'tiborga olish zarur. Ota-onalar har doim ham o'qituvchilar bilan to'g'ri muloqotda bo'lishga tayyor emaslar. Ba'zan, ota-onalar o'z farzandlari haqida aniq ma'lumotlar olishni xohlaydilar, lekin pedagoglar ularni to'liq tushunish va zarur maslahatlar berish uchun yetarlicha vaqt ajratishmaydi. Bunday holatlarda, o'qituvchilarning ota-onalar bilan ochiq va samimiy muloqotda bo'lishi, ular bilan aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi [7].

Ota-onalar bilan samarali hamkorlikning yana bir muhim jihat – bu ta'lim jarayonida ularning faol ishtirokidir. Ota-onalar bolalari bilan uyda qo'shimcha mashg'ulotlar olib borishlari, o'qish va o'rganish jarayonlarida ularga yordam berishlari mumkin. Bunday yondashuv bolalarning ta'limga nisbatan qiziqishini oshiradi, ular bilan doimiy ravishda muloqot qilish orqali bolalar ta'limidagi muvaffaqiyatlar yaxshilanadi. Ammo, hamma ota-onalar o'z farzandlarining ta'lim jarayoniga yetarlicha e'tibor berishmaydi, ba'zi ota-onalar bu masalada faqat o'qituvchilarga tayanadilar, bu esa muammo tug'diradi. Pedagogik ilmiy-texnikaviy

tadqiqotlar, ota-onalar bilan hamkorlik qilishning bolalarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishida katta rol o'ynashini tasdiqlaydi. Ota-onalar bilan doimiy muloqotda bo'lish, ularning fikrlarini inobatga olish va bolalarini tarbiyalashda birgalikda ishlash, ular uchun yanada yaxshi ta'lim sharoitlarini yaratadi. Shu sababli, maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'qituvchilarining ota-onalar bilan ishlashni davom ettirishlari va ular bilan yaqin hamkorlikda bo'lishlari kerak. Bundan tashqari, ota-onalar bilan ishlashda pedagogik bilimlar va usullarni rivojlantirish zarur. O'qituvchilar, ota-onalar bilan samarali muloqot qilishni o'rganishlari, ularga pedagogik maslahatlar berishlari, bolalar tarbiyasining eng yaxshi usullarini taqdim etishlari kerak. Shuningdek, ota-onalar uchun turli seminarlar, treninglar va maslahat xizmatlari tashkil etish ota-onalar bilan muloqotda bo'lishni yanada samarali qiladi. Ota-onalar bilan hamkorlik qilish, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun muhim omil hisoblanadi. Ota-onalar va pedagoglar o'rtasida samarali aloqalar o'rnatish, bolalarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ta'limning sifatini oshiradi [8]. Biroq, ba'zi qiyinchiliklar mavjud bo'lib, ularga qarshi aniq chora-tadbirlar ishlab chiqish zarur. Ota-onalar bilan hamkorlikni samarali yo'lga qo'yish uchun pedagoglarning malakasini oshirish, ularga metodik yordam ko'rsatish va ota-onalar bilan muntazam ravishda muloqotda bo'lish talab etiladi. Maktabgacha ta'lim tizimida ota-onalar bilan hamkorlik qilishning ilmiy-nazariy asoslari, pedagogik yondashuvlar va metodikalar orqali yanada rivojlantirilishi zarur. Bu orqali, bolalar uchun yanada sifatli ta'lim sharoitlari yaratilib, ularning muvaffaqiyatli rivojlanishiga erishish mumkin bo'ladi. Ota-onalar bilan to'g'ri va samarali hamkorlik, nafaqat bolalar ta'limining samaradorligini oshiradi, balki o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasida ishonchli va muvaffaqiyatli munosabatlar o'rnatishga yordam beradi.

Xulosa. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ota-onalar bilan hamkorlik qilish, bolalar tarbiyasi va ta'limining sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasidagi samarali muloqot va hamkorlik, bolalar rivojlanishining barcha aspektlarini – intellektual, emotsional va ijtimoiy jihatlarini yaxshilashga yordam beradi. Ota-onalar o'z farzandlari ta'limiga faol ishtirok etishlari, ularni uyda qo'shimcha faoliyatlarga jalb qilish orqali, bolalarning ta'limga nisbatan qiziqish va

motivatsiyasini oshiradilar. Biroq, ota-onalar bilan hamkorlikda yuzaga keladigan ba'zi qiyinchiliklar, masalan, vaqt cheklanishi, pedagogik bilimlarning yetishmasligi, va noaniq muloqot, samarali hamkorlikni amalga oshirishda to'siq bo'lishi mumkin. Bu muammolarni hal etish uchun pedagoglar va ta'lim muassasalari ota-onalar bilan muntazam uchrashuvlar o'tkazish, ularga pedagogik yordam va maslahatlar taqdim etish, hamda ota-onalar uchun turli treninglar va seminarlar tashkil etishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mansurov, X. A. (2015). Maktabgacha ta'limda ota-onalar bilan hamkorlik. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi.
2. Shayxov, B. K. (2018). Maktabgacha ta'limda ota-onalar bilan ish olib borishning metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
3. Berg, M. D. (2015). Maktabgacha ta'limda ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasidagi hamkorlik. Tashkent: ALOQA.
4. Kolb, D. A. (1984). Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
5. Gordon, T. (1974). Teacher Effectiveness Training: The Program Proven to Help Teachers Bring Out the Best in Students of All Ages. New York: Peter H. Wyden.
6. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
7. Bazhin, B. M. (1997). Pedagogik ma'lumotlarning asosiy masalalari. Tashkent: Fan.
8. Yuldoshev, R. D. (2019). Maktabgacha ta'lim va ota-onalar o'rtasida hamkorlik qilishning samarali usullari. Toshkent: Ta'lim.